
SLOVENSKI MUZEJ NA MADŽARSKEM

Marija Kozar-Mukič

291

V Monoštru (Szentgotthárd), na zahodnem delu Madžarske, je lokalni zgodovinski in etnološki MUZEJ AVGUSTA PAVLA. V tem muzeju je postavljena etnološka razstava o Slovencih v okolici Monoštra, v Porabju. SLOVENSKO PORABJE (pokrajina, kjer živijo Slovenci) leži pri Monoštru v Železni županiji, na zahodu Madžarske, južno od reke Rabe, stisnjeno med avstrijsko in slovensko mejo. Njegovi prebivalci so pripadniki slovenske etnične skupnosti, ki sicer živi v Republiki Sloveniji, na avstrijskem Koroškem in Štajerskem ter v Italiji v Trstu, na Goriškem, v Beneški Sloveniji, Reziji in Kanalski dolini. Na območju, ki ga označujemo z imenom Slovensko Porabje, je sedem vasi, v katerih je 90 odstotkov prebivalcev slovenske narodnosti. To so: Gornji Senik (Felsőszölnök), Dolnji Senik (Alsószölnök), Sakalovci (Szakonyfalva), Slovenska vas (Rábatótfalu), Števanovci (Apátistvánfalva), Andovci (Orfalu) in Verica-Ritkarovci (Kétvölgy). Slovenci živijo tudi v Monoštru (Szentgotthárd) in drugod na Madžarskem. Slovensko Porabje meri 94 km² in tam živi okoli 4000 slovenskih prebivalcev. Okoli tisoč Slovencev živi še v drugih krajih Madžarske.

Področje med Rabo in Muro, kjer so živeli Slovenci, so od 12. do začetka 20. stoletja madžarsko imenovali »Tótság«, nato »Vendvidék«, prebivalce pa: Slovenci, Vendski Toti, Vendi in vendski Slovenci. Slovenci so v svojem lastnem jeziku uporabljali in uporabljajo tudi še danes izraze kot »Slóven, Slovenje«. Po prvi svetovni vojni so v tisku in strokovni literaturi v Sloveniji imenovali le-te »rabski Slovenci«, po drugi svetovni vojni pa »porabski Slovenci«. Področje, kjer danes v Železni županiji živijo, se imenuje »Porabje, Slovensko Porabje«.

Pokrajina spada v raziskovalno območje MUZEJA SAVARIA v Szombathelyu (kjer je podpisana kustosinja-etnologinja za slovensko narodnost od leta 1979 naprej). V rokopisni zbirki muzeja so rokopisi o naseljih, stavbarstvu, lončarstvu, poljedelstvu, šegah, verovanju in besedni umetnosti v slovenskih vaseh Železne županije. V fototeki je največ posnetkov o materialni kulturi. Fotografije prikazujejo stanovanjske in gospodarske stavbe, delovno orodje, poljedelstvo, čebelarstvo in lov. Manj slik se nanaša na družbeno in duhovno kulturo, nekaj jih je o verovanju, noši, ljudski umetnosti in družini. V predmetni zbirki prevladujeta poljedelsko orodje in kuhinjska oprema. Leta 1978 je Muzej Savaria kupil in pripeljal v Szombathely brunarico z Gornjega Senika. Hiša bo v szombathelyskem muzeju na prostem predstavljala stanovanjsko kulturo Slovencev na Madžarskem v 18. stoletju.

MUZEJ AVGUSTA PAVLA je bil v Monoštru (Szentgotthárd) ustanovljen leta 1983. (Avgust Pavel je bil prvi prekmurski znanstvenik in ravnatelj szombathelyskega Muzeja Savaria med prvo in drugo svetovno vojno.) V muzeju je v postavitvi avtorice tega članka dobila svoj prostor tudi razstava »Slovenci v okolici Monoštra«. Razstava želi predstaviti naselitev, gospodarstvo, stavbarstvo, verovanja, orodja, čebelarstvo in lov na brinjevke. V zbirki tega muzeja prevladujejo poljedelsko orodje in kuhinjska oprema.

Spomladi 1992 sta Muzej Avgusta Pavla in Zveza Slovencev na Madžarskem razpisala natečaj o šemljenju. S tem sta pripomogla k obuditvi že pozabljenih šeg. Otroci so morali predstaviti šego, kostume in rekvizite pa je odkupil muzej. Iz tega materiala je bila ob pustu 1993 postavljena razstava v Pokrajinskem muzeju na Ptuj v Sloveniji in potem v monoštrskem muzeju Avgusta Pavla na Madžarskem. Tudi v prihodnje načrtujemo podobne akcije, da bi s tem obudili zanimanje za tradicionalno kulturo in prispevali k ohranitvi narodnostne zavesti in s tem Slovencev v Porabju na Madžarskem.

Prebivalstvo v Slovenskem Porabju se stara, mladi se asimilirajo in odseljujejo. Razstava o življenju porabskih Slovencev v 19. - 20. stoletju ima namen seznaniti predvsem otroke in mladino s tradicionalno kulturo njihovih prednikov. S tem pa prispevati k obuditvi in ohranjanju narodnostne zavesti. Namen in pomen etnološkega raziskovanja v Slovenskem Porabju je, da se reši, kar se še rešiti dá. Z razstavami, knjigami, z radijskimi, televizijskimi in časopisnimi prispevki opozarjamo na vrednote porabske slovenske kulture. S tem namenom sta bili objavljeni tudi dve publikaciji avtorice tega spisa. Dvojezična publikacija »Slovensko Porabje - Szlovénvidék« je leta 1984 izšla v skupni izdaji madžarske in slovenske znanstvene institucije kot eden členov serije »Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja - 20. stoletje«. Dvojezična etnološka monografija o slovenski vasi GORNJI SENIK, ki je bila objavljena leta 1988, prikazuje način življenja tukaj živčih ljudi v 20. stoletju z njihovim lastnim izpričevanjem. Kot naslednji člen tega projekta se za tisk pripravlja etnološka enciklopedija Slovencev na Madžarskem. Pri vseh teh publikacijah je namenjena posebna pozornost ohranjanju in krepitvi narodnostne zavesti porabskih Slovencev.

Če pa naše prizadevanje ne bo uspešno, bo ostal vsaj »spomenik« izumrlim porabskim Slovencem.

LITERATURA

- 1983 A Szentgotthárd környéki szlovének. (Slovenes in the Surroundings of Szentgotthárd). (A Guide through Permanent Exhibition of Local Historical and Nationality Museum in Szentgotthárd.)
- 1983 Ethnological research of Slovenes in Hungary in the period between 1945 and 1983. In: Bulletin SED 23/3-4. 82-87.
- 1984 Slovensko Porabje - Szlovénvidék. (The Slovenian Country. Topography of the Slovenian etnical region - 20th century.) Ljubljana-Szombathely.
- 1988 Gornji Senik-Felsősözlök. (A bilingual ethnographical monography.) Szombathely-Ljubljana.